

АНОТАЦІЯ

Матюшинець Я. В. Генеза ідей розвивального освітнього середовища дітей у вітчизняній педагогічній думці (кінець XIX – 20-ті рр. XX ст.). – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки. – Київський університет імені Бориса Грінченка, Київ, 2021.

У дисертації вперше здійснено історико-педагогічне дослідження наукової проблеми генези ідей розвивального освітнього середовища для дітей дошкільного та молодшого шкільного віку у вітчизняній педагогічній думці у визначених хронологічних межах (1899–1930); проаналізовано й систематизовано історіографію та джерела, з'ясовано стан дослідженості означеної проблематики в історико-педагогічних джерелах; розроблено періодизацію становлення й розвитку ідей розвивальних освітніх середовищ для дітей дошкільного та молодшого шкільного віку (1899–1930); висвітлено внесок педагогів, які працювали на теренах тогочасної України, у розвій ідей розвивальних освітніх середовищ дітей (дошкільного і молодшого шкільного віку) та їх упровадження в програмове забезпечення дошкільного виховання і початкового навчання дітей; уточнено та обґрунтовано ключові поняття дослідження: «розвивальне середовище», «ідеї розвивального освітнього середовища».

За результатами аналізу законодавчих і нормативних джерел актуалізовано наукову проблему дослідження в контексті положень Концепції «Нова українська школа» (2017).

Доведено, що в умовах змін суспільних цілей дошкільного виховання та початкового навчання дітей у тогочасній педагогічній думці були напрацьовані ідеї про розвивальне освітнє середовище для дітей, які є цінними в сучасних умовах реформування освіти. Ці ідеї заклали основи розбудови педагогічних практик формування санітарно-гігієнічних навичок, соціального і трудового виховання та навчання дітей з урахуванням

принципу наступності в різнокомпонентних осередках: просторово-предметному, соціальному, дидактичному.

Досліджено феномен розвитку вітчизняної педагогічної думки в уточнених хронологічних межах дослідження (1899-1930) як інтегрованого соціокультурного утворення, що ґрунтується на передових для того часу концепціях і практиках; особливості становлення й поступу ідей про розвивальне освітнє середовище та його значення для розвитку базових соціальних і навчальних навичок дітей, підготовки їх до соціальної взаємодії та навчання. З'ясовано, що становлення й поступ ідей про розвивальне освітнє середовище для дітей дошкільного та молодшого шкільного віку беруть витoki із започаткування виразниками української культурної спільноти, зокрема членами Київського товариства народних дитячих садків, діяльності приватних дитячих садків і народних початкових шкіл. У ці роки також спостерігались унормування вимог щодо функціонування розвивальних освітніх середовищ у цих освітніх закладах, що засвідчують документи Справи управління Київського навчального округу «Про установи товариства народних дитячих садків у м. Києві» (1899), та актуалізація в тогочасній педагогічній думці місця й ролі розвивального освітнього середовища як чинника розвитку дитини та підготовки її до навчання в школі.

З'ясовано та схарактеризовано внесок педагогічних персоналій у розвиток ідей про розвивальне освітнє середовище дітей, зокрема суголосність ідей про розвивальне освітнє середовище для дітей у працях вітчизняних і зарубіжних педагогів. Досліджено та висвітлено провідні ідеї щодо: створення сприятливого освітнього середовища для збереження життя і здоров'я дітей дошкільного та молодшого шкільного віку, а також розумового, фізичного, морального розвитку дітей дошкільного віку з метою підготовки їх до навчання в школі; облаштування освітніх осередків (середовищ) для дітей на засадах принципу природовідповідності; провідної ролі вихователя, вчителя у створенні освітнього осередку (середовища) у дошкільних установах і школах; наповнення національним, трудовим,

самодіяльним, соціальним змістом освітніх середовищ (осередків) для дітей; використання іграшок і дидактичних матеріалів у розвивальних середовищах для дітей; організації сумісних освітніх середовищ для дітей дошкільного і молодшого шкільного віку.

Встановлено, що протягом 1899–1930 років ідеї про розвивальне освітнє середовище для дітей дошкільного та молодшого шкільного віку зазнали змін (від становлення до розвитку). Цей поступ зумовлений суспільними запитами та вимогами часу стосовно педагогічного патронату дітей, розвитком у педагогічній спільноті продуктивних ідей про всебічний розвиток дитини в різноманітних розвивальних освітніх середовищах, усталенням програмових вимог до створення та функціонування розвивальних середовищ різних структур.

З'ясовано, що педагоги (А. Дараган, С. Бобровська, Н. Лубенець, С. Русова), які в 1899–1919 роках працювали задля розбудови дошкільного виховання та початкового навчання дітей на землях Наддніпрянської України, відповідно до тогочасних потреб суспільного дошкільного виховання дітей та їх навчання розвивали провідні ідеї щодо використання «дарунків» Ф. Фребеля та дидактичного матеріалу М. Монтесорі. За результатами аналізу писемних джерел із фондів Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України (ЦДАВО України) висвітлено актуалізацію С. Русовою ідей про «осередки соціального життя і соціальних взаємовідносин» у руслі розбудови дошкільних установ і початкових шкіл на національному ґрунті; створення розвивальних середовищ на засадах трудової діяльності дітей, наповненої національним змістом. Встановлено, що в історико-освітньому поступі в різні періоди та етапи практичну цінність становили ідеї Н. Лубенця, Т. Лубенця про розвивальне освітнє середовище в контексті забезпечення сприятливих умов для збереження життя і здоров'я дітей дошкільного та молодшого шкільного віку і його предметно-ігрового наповнення. Розширено знання про внесок М. Волобуєва, Т. Ганджулевич, А. Гендрихівської, О. Дорошенко,

С. Кириченко, В. Чередниченко, Е. Яновської у становлення ідей щодо наповнення розвивального освітнього середовища дітей трудовим та самодіяльним змістом на засадах соціального виховання, урахування природи дитини.

Охарактеризовано розвиток ідей про розвивальне освітнє середовище дітей у програмовому забезпеченні діяльності дитячих садків різних років у хронологічних межах дослідження на основі таких архівних документів: План діяльності дитячого садка, що планувалося відкрити у м. Києві під керівництвом О. Домонтович-Щипило (1905); Навчальний план дитячого садка при учбовому закладі 1-го розряду в м. Бердичів, Київської губернії під керівництвом О. Копронович (1905); План дитячого садка А. Винарської в м. Києві (1905); Програма дитячого садка з російською мовою викладання в м. Києві, М. Петерсон (1906); Орієнтовна програма занять в дитячому садку (від 4 до 8 років) на Шулявці у м. Києві при Київському товаристві народних дитячих садків (1910); План дитячого садка у м. Києві під керівництвом А. Равич-Шасткевич (1911); Програма занять у дитячому садку на Печерську у м. Києві під керівництвом Н. Тутковської (1911); План занять в третьому народному дитячому садку на Звіринцю в м. Києві при Київському товаристві народних дитячих садків (1912); План занять в дитячому садку під керівництвом Л. Веретеннікової (1912); Програма занять дитячого садка Л. П. Товстоног (1912); Програма занять в дитячому садку при учбовому закладі 3-го розряду М. Шарій (1913); План занять в дитячому садку у м. Києві на Солом'янці під керівництвом А. Дем'яновської (1914); Навчальний план дитячого садка у дачному селищі Святошино під керівництвом О. Вікторовської (1915).

З'ясовано, що провідні ідеї створення та функціонування розвивальних освітніх середовищ для дітей дошкільного та молодшого шкільного віку в означених хронологічних межах висвітлені у програмах з окремих навчальних дисциплін у єдиній трудовій школі: Орієнтовна програма з природознавства для I ступеню єдиної трудової школи (1919); Природознавство у першому

концентрі єдиної трудової школи (1919); Програма рукоділля для першого ступеня трудової школи (5 перших класів) (1919).

Досліджено та охарактеризовано зміни ідей про розвивальне освітнє середовище, що були виснувані педагогами попередніх періодів в історико-педагогічному контексті 1919–1930 року з метою утвердження дошкільного виховання та навчання дітей у початкових школах у ранню радянську добу.

Наукова новизна одержаних результатів дослідження полягає в тому, що вперше: системно й цілісно розкрито генезу ідей про розвивальне освітнє середовище для дітей дошкільного і молодшого шкільного віку у вітчизняній педагогічній думці (1899–1930) в умовах змін цілей дошкільного виховання і початкового навчання; отримані нові знання про особливості актуалізації педагогами ідей освітнього розвивального середовища в теорії та практиках діяльності осередків для дітей дошкільного і молодшого шкільного віку; проаналізовано внесок предтеч української педагогічної думки в аспекті розвитку ідей розвивального освітнього середовища дітей, що розширило дослідницьке поле наук про освіту.

На засадах проблемного, герменевтичного, системного, комплексного, інтегрованого підходів та відповідно до критеріїв суспільної зумовленості розвитку освітніх явищ і дидактичного розроблено періодизацію поступу ідей розвивального освітнього середовища дітей дошкільного та молодшого шкільного віку у вітчизняній педагогічній думці (1899–1930), що містить три періоди та етапи в них. У першому періоді (1899–1917) – становлення ідей про розвивальні середовища для дітей в імперську добу виокремлено два етапи: 1-й етап (1899–1905) – актуалізація у вітчизняній педагогічній думці ідей про розвивальне середовище для розумового, фізичного та морального розвитку дітей; 2-й етап (1905–1917) – розвиток педагогами освітніх практик створення розвивальних середовищ з урахуванням вроджених особливостей дітей. Другий період (1917–1919) – упровадження здобутків педагогічної думки про розвивальні освітні середовища для дітей дошкільного та молодшого шкільного віку в розбудову українського національного

шкільництва також розподілено на два етапи: 1-й етап (1917–1918) – розвиток у вітчизняній педагогічній думці ідей про функціонування розвивальних освітніх середовищ для дітей дошкільного та молодшого шкільного віку на національному ґрунті; 2-й етап (1918–1919) – урізноманітнення ідей трудової діяльності дітей у соціальних розвивальних освітніх середовищах. У межах третього періоду (1919–1930) – зміни ідей про розвивальне освітнє середовище для дітей, виснуваних педагогами в попередніх періодах, у радянській системі освіти виокремлено: 1-й етап (1919–1925) – пристосування ідей про розвивальні середовища для дітей дошкільного та молодшого шкільного віку до цілей соціального виховання в радянській системі освіти; 2-й етап (1925–1930) – переведення ідей розвивального освітнього середовища для дітей у русло класового виховання.

Уточнено та обґрунтовано зміст ключових понять дослідження: розвивальне освітнє середовище – сукупність предметного, природного, соціального, дидактичного компонентів з метою забезпечення умов набуття культурно-навчальних навичок і збереження здоров'я дітей дошкільного і молодшого шкільного віку, їх соціалізації, трудового виховання та підготовки до життя, розвитку здібностей у діяльності; ідеї розвивального освітнього середовища – сукупність педагогічних поглядів і суголосних до них практик щодо розвивального освітнього середовища дитячого садка і початкової школи як чинника впливу на зміни у свідомості дітей і розвитку їхніх санітарно-гігієнічних, соціальних, навчальних, естетичних навичок у перебігу ціннісно зумовленої діяльності.

Подальшого розвитку набула систематизація джерельної бази та історіографії за проблемним і комплексним критеріями згідно з виокремленими принципами: системності, інтердисциплінарності, достовірності, зумовленості внутрішніх соціально-педагогічних зв'язків розвитку історико-педагогічного явища.

До наукового обігу введено маловідомі першоджерела з педагогічних часописів того часу («Нова рада» (1917–1919), «Вільна українська школа»

(1917–1920), «Вісті ВУЦВК» (1918–1941), «Більшовик» (1919–1925), «Червоний шлях (Єлисаветград)» (1923–1930), «Народній учитель» (1925–1930), «Всесвіт: ілюстрований журнал» (1925–1934)), що розширило джерельну базу й уможливило висвітлення особливостей розвитку ідей про розвивальне освітнє середовище дітей у відображенні історичної епохи.

Практичне значення одержаних результатів полягає в оновленні контенту змістових модулів «Історія освіти», «Педагогіка дошкільна» інтегрованої навчальної дисципліни «Педагогіка»; урізноманітненні тематики курсових і дипломних робіт для здобувачів першого (бакалаврського) і другого (магістерського) рівнів вищої освіти за спеціальностями: «Дошкільна освіта», «Початкова освіта». Окремі положення, висновки та узагальнення можуть бути корисними для адаптації в освітній простір Нової української школи; сприяти розширенню спектра наукових проблем дослідницьких проєктів у діяльності «Історико-педагогічних студій».

Ключові слова: ідея; вітчизняна педагогічна думка; розвивальне освітнє середовище; ідеї розвивального освітнього середовища; дитячі садки; дитячі майдани; ясла; захистки; дитячі осередки; клуби; трудові колонії, дитячі будинки, дитячі містечка; народні школи; трудові школи.

ABSTRACT

Matiushynets Yana. The Genesis of Ideas of the Developing and Educational Environment of Children in Ukrainian Pedagogical Discourse (late 19th century – 1920s). – Qualifying scientific work (manuscript).

Dissertation for the degree of Doctor of Philosophy in specialty 011 Educational and Pedagogical Sciences. - Borys Grinchenko Kyiv University, Kyiv, 2021.

In the dissertation, for the first time, a historical and pedagogical study of the genesis of ideas of the developing educational environment for preschool and primary school children in Ukrainian pedagogical discourse in 1899-1930 was

carried out; historiography and sources were analyzed and systematized, the state of research of this problem in historical and pedagogical sources was clarified; periodization of the formation and development of ideas of the developing educational environment for children of preschool and primary school age in 1899-1930 was developed; the contribution of teachers, who worked on the territory of Ukraine occupied by Russia in the development of ideas of developing educational environments for children (preschool and primary school age) and their implementation in the program support of preschool and primary education of children is dwelled on; the key concept of the study "the developing educational environment", "ideas of a developing educational environment" is specified and justified.

Based on the results of the analysis of legislative and regulatory documents, the scientific problem of research is actualized in the context of the concept of a New Ukrainian School (2017).

It is proved that in the conditions of changes of social goals of preschool and primary education for children, in the formerly pedagogical discourse, ideas of the developing educational environment for children were dwelled on. It formed the basis for the development of pedagogical practices for the formation of their sanitary and hygienic skills, social and labour education and teaching children according to the principle of continuity in multi-component spatial, object, social and didactic centers.

The phenomenon of the development of national pedagogical discourse of the late XIX – 20s of the XX century is analysed in the context of integrated socio-cultural formation based on advanced concepts and practices of its time, the formation and development of ideas about the developing educational environment (centers) for the development of basic social and educational skills of children, preparing them for social interaction and learning. It is found out that the origins of the formation and development of ideas of the developing educational environment for children of preschool and primary school age originate from the time when the representatives of the Ukrainian cultural community, in particular members of the

Kyiv Society of Public Kindergartens, started the initiative of private kindergartens and national primary schools, standardized the requirements towards developing educational environments and their functioning. It is verified by the documents of the management of the Kyiv educational district "On the Institutions of the Society of Public Kindergartens in Kyiv" (1899) and actualized the place and role of the developing educational environment in the pedagogical discourse as a factor for development of children and their preparation for school.

The contribution of famous pedagogues to the ideas of the developing educational environment for children is characterized by the mutual agreement of ideas regarding the developing educational environment for children in the works of national and foreign teachers; the following main ideas are characterized: the creation of favorable environments for preserving the life and health, mental, physical, and moral development of children of preschool and primary school age to prepare them for school; the creation of centers for children (environments) taking into account children's nature; the leading role of the educator and teacher in creating a center (environment) in preschool institutions and schools; filling centers (environments) with diverse content for children – national, labour, do-it-yourself, social; use of toys and didactic materials in educational centers (environments) for children; organization of compatible environments for children of preschool and primary school age.

It is identified that in 1899-1930, the ideas of the developing educational environment for children of preschool and primary school age have undergone changes (from formation to development); this progress is due to public demands and requirements of the time regarding the pedagogical patronage of children, the contribution of efficient ideas about the comprehensive growth of the child in various centers, the establishment of program requirements for the creation and functioning of developing environments of various structure.

It is found out that teachers who worked on the development of preschool and primary education for children in the lands of Ukraine, occupied by Russia, developed the following main ideas of F. Froebel and M. Montessori in accordance

with the needs of public preschool education of children (1899-1919): the use of "gifts" by F. Froebel, didactic material by M. Montessori (A. Daragan, S. Bobrovska, N. Lubenets, S. Rusova). Based on the results of the analysis of written sources from the funds of the Central State Archives of Supreme Bodies of Power and Government of Ukraine (TsDAVO of Ukraine) we dwell on the actualization of S. Rusova's ideas about "centers of social life and social relations" in line with the development of preschool institutions and primary schools on a national basis; the creation of developing environments based on the principles of children's work, filled with national content. It is established that in the historical and educational development in different periods, the ideas of N. Lubenets and T. Lubenets on the developing educational environment in the context of providing favourable conditions for preserving the life and health of children of preschool and primary school age and its subject and game content were of practical value. The contribution of M. Volobuev, T. Gandzhulevych, A. Hendrykhivska, O. Doroshenko, S. Kyrychenko, V. Cherednychenko, E. Yanovska on filling the developing educational environment for children with labour and do-it-yourself content based on the principles of social education and based on the nature of the child is dwelled on.

The development of ideas of the developing educational environment for children in the program support of kindergartens in different years within the chronological framework of the study is characterized: The Plan of Activities of a Kindergarten that was Planned to Open in Kyiv under the Supervision of A. Domontovych-Shchypylo (1905); Curriculum of a Kindergarten at an Educational Institution of the 1st Category in Berdychiv, Kyiv Province under the Supervision of O. Kopronovych (1905); Plan of A. Vinarska's Kindergarten in Kyiv (1905); Program for Kindergartens with Russian as the Language of Instruction in Kyiv by M. Peterson (1906); Rough Program of Classes in Kindergarten (for 4 - 8 years olds) in Shulyavka in Kyiv under the Kyiv Society of Public Kindergartens (1910); Plan of Kindergarten in Kyiv under the Supervision of A. Ravych-Shastkevych (1911); Lesson Plans for Kindergarten in Pechersk in

Kyiv under the Supervision of N. Tutkovska (1911); Lesson Plans in the Third Public Kindergarten in Zvirynets in Kyiv under the Kyiv Society of Public Kindergartens (1912); Lesson Plans for a Kindergarten under the Supervision of L. Vierietnikova (1912); Program of Kindergarten Classes by L. P. Tovstonoh (1912); Lesson Plans in M. Shariy's Kindergarten at an Educational Institution of the 3rd Category (1913); Lesson Plans in Kindergarten in Kyiv in Solomianka under the Supervision of A. Demyanovskaya (1914); Curriculum of a Kindergarten in the Suburban Village of Svyatoshyno under the Supervision of A. Viktorovska (1915).

It is found out that the main ideas of creating and running the developing educational environments for children of preschool and primary school age within these chronological limits are dwelled on in the programs of individual subjects in a single labour school: Draft Program of Natural Science for the First Degree of a Single Labour School (1919); Natural Science in the First Centre of a Single Labour School (1919); Needlework Program for the First Degree of a Labour School (5 first grades) (1919).

The transformation of ideas on the developing educational environments, expressed by teachers of previous periods in the historical and pedagogical context of 1919-1930, is characterized to establish preschool education and education of children in primary schools in the Soviet era.

The scientific novelty of the research results is that for the first time systematically and holistically the genesis of ideas of the developing educational environment for children of preschool and primary school age in the national pedagogical discourse (1899-1930) in the conditions of changes of the goals of preschool and primary education was analysed; new knowledge was obtained on the features of actualization by teachers of the ideas of the educational developing environment in the theory and practice of activities of centers for children of preschool and primary school age, the contribution of famous pedagogues – forerunners of Ukrainian pedagogy – on the development of ideas of the educational developing environment for children expanded the research field of educational sciences.

On the basis of problem, hermeneutical, system, complex and integrated approaches and in accordance with the social conditionality of the development of educational phenomena and didactic criteria, the author developed a periodization of the progress of ideas of the developing educational environment of preschool and primary school children in national pedagogical discourse (1899-1930), containing three periods and stages: the first period (1899-1917) covers the formation of ideas on the developing environments for children in the Imperial era (1st stage (1899-1905) – actualization in pedagogical discourse of ideas about developing environments for the mental, physical and moral development of children; 2nd stage (1905-1917) – development by teachers of educational practices for creating developing environments taking into account the innate characteristics of children); in the second period (1917-1919) – introduction of achievements of pedagogical discourse about developing environments for preschool and primary school children in the development of the Ukrainian National School (1st stage (1917-1918) – development in pedagogical discourse of ideas about the functioning of developing educational environments for preschool and primary school children on the national basis; 2nd stage (1918-1919) – diversifying of children's labour practices in developing environments by Ukrainian teachers; on the border of the third period (1919-1930) – transformation of ideas about the developing educational environment for children made by teachers of previous periods, to the formation of preschool institutions and primary schools of the Soviet model: 1st stage (1919-1925) – adaptation of ideas about developing environments for children of preschool and primary school age to the goals of social education; 2nd stage (1925-1930) – transforming ideas of the developing educational environment for children into the class fostering system).

The key concepts of the study are defined and justified: developing educational environment – a set of subject, natural, social, didactic components aiming at providing conditions for acquiring cultural and educational skills, preserving the health of children of preschool and primary school age, their socialization, labour education and preparation for life, development of abilities

during activities. Ideas of a developing educational environment are a set of pedagogical views and practices acting as a factor of influence on changes in the consciousness of children and the development of sanitary, hygienic, social, educational, aesthetic skills in the course of value-based activities.

The systematization of the reference base and historiography according to problematic and complex criteria and the selected principles (consistency, interdisciplinarity, reliability, conditionality of internal socio-pedagogical connections of the development of the historical and pedagogical phenomenon) acquired its further development.

Little-known primary sources from pedagogical journals of that time were brought back to the scientific research ("New Rada" (1917-1919), "Free Ukrainian School" (1917-1920), "Visti VUTSVK" (1918-1941), "Bilshovyk" (1919-1925), "Chervonyi shliakh (Yelysavethrad)" (1923-1930), "Narodnyi uchyitel" (1925-1930), "Vsesvit: Iliustrovanyi zhurnal" (1925-1934)), which expanded the source base and made it possible to highlight the peculiarities of the development of ideas of the developing educational environment of children as the reflection of the historical era.

The practical significance of these results is in updating the content of the modules: "History of Education", "Preschool Pedagogy" of the subject "Pedagogy", diversifying a variety of topics of course papers and theses for applicants of the first (Bachelor's) and second (Master's) levels of higher education in specialties: "Preschool Education", "Primary Education". Individual ideas, conclusions and generalizations can be useful for adaptation to the educational environment of the New Ukrainian School; serve to expand the range of scientific problems of research projects of the "Historical and Pedagogical Studies".

Keywords: idea; pedagogical discourse; developing educational environment; ideas of developing educational environment; kindergartens; playgrounds for children; nurseries; zakhystky; centers for children; clubs; labour colonies; orphanages; children's towns; folk schools; labour schools.

СПИСОК НАУКОВИХ ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА

Публікації в періодичних наукових виданнях інших держав, які входять до Організації економічного співробітництва та розвитку та/або Європейського Союзу

1. Матюшинець, Я. В. (2020). Висвітлення ідей про розвивальне середовище для дітей на шпальтах газети «Народній учитель». *KELM. Knowledge, Education, Law, Management*, 1(8(36)), 27–34. ISSN: 2353-8406.
2. Іванюк, Г. І. та Матюшинець, Я. В. (2020а). Модифікація розвивальних середовищ майданів, захистків та осередків для дітей на теренах України (1917–1919). *KELM. Knowledge, Education, Law, Management*, 1(7 (35)), 23–29. ISSN: 2353-8406.

Публікації у виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України з присвоєнням категорії «Б»

3. Іванюк, Г. І., Матюшинець, Я. В. (2021). Педагогічні ідеї та практики функціонування розвивальних середовищ у народних дитячих садках і дитячих притулках на теренах України (1899–1910). *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський зб. наук. пр. молодих вчених Дрогобицького держ. пед. у-ту ім. І. Франка*, 1(36), 294–301. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4863/36-1-47>. ISSN: 2308-4855.
4. Матюшинець, Я. В. (2021а). Практичні аспекти розвивального середовища дитячого клубу за матеріалами книги Б. Боровича «Дитячий клуб (Історія одного досвіду)» (1919). *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*, 2(75), 8–12. DOI: <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2021.75-2.1>. ISSN: 1992-5786.
5. Іванюк, Г. І., Матюшинець, Я. В. (2020). Актуальність педагогічних практик Тимофія Лубенця про розвивальне середовище для дітей у контексті розбудови Нової української школи. *Актуальні питання гуманітарних наук міжвузівський зб. наук. пр. молодих вчених Дрогобицького держ. пед. у-ту ім. І. Франка*, 2(29), 179–185. DOI:

<https://doi.org/10.24919/2308-4863.2/29.209458>. ISSN: 2308-4855.

6. Матюшинець, Я. В. (2019). Особливості становлення та поступу розвивальних середовищ для дітей в УНР (1917–1919). *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 4(88), 213–224. DOI: <https://doi.org/10.24139/2312-5993/2019.04/213-225>. ISSN: 2312-5993.

7. Матюшинець, Я. В. (2018). Ідеї про розвивальне середовище для дітей як предмет теоретичного аналізу. *Освітологічний дискурс: електронне наукове фахове видання*, 3–4, 40–55. ISSN: 2312-5829.

**Публікації у виданнях, які входять до наукометричних баз,
окрім Web of Science Core Collection та Scopus**

8. Матюшинець, Я. В. (2017). Ідеї розвивального середовища для дітей дошкільного віку на шпальтах часопису «Вільна українська школа» (1917–1919). *Молодий вчений*, 11, 357–361. ISSN: 2304-5809.

Розділ колективної монографії (у співавторстві)

9. Січкарь, А. Д., Матюшинець, Я. В. (2020). *Ідеї предметно-розвивального середовища для дітей в українському педагогічному дискурсі кінця 19-го – 20-ті роки ХХ століття*: колективна монографія. [Integration of traditional and innovative scientific researches: global trends and regional aspect]. Publishing House “Baltija Publishing”, Riga, Latvia, 161–184. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-001-8>. ISBN: 978-9934-26-001-8.

Публікації, у яких додатково відображені результати дослідження

10. Матюшинець, Я. В. (2021b). Середовищний підхід до реалізації міжкультурної взаємодії суб'єктів освітнього процесу ЗЗСО. *Історія та філософія освіти в незалежній Україні: контрверзи сучасного наукового пізнання: зб. тез Всеукр. наук.-практ. конф. з міжнар. участю (Україна, м. Київ, 8 червня 2021)*, 39–41.

11. Матюшинець, Я. В. (2021). Ідеї М. Володькевича про підготовку дитини до життя в освітньому середовищі початкової школи (1900-і рр.). *Інновації в початковій освіті: проблеми, перспективи, відповіді на виклики сьогодення: матер. IV Всеукр. наук.-практ. конф. (Україна, Полтава, 4–5 березня 2021 р.)*, 25–28.

12. Матюшинець, Я. В. (2021с). Софія Русова про роль соціального середовища для розвитку особистості дітей дошкільного та молодшого шкільного віку: зб. наук. пр. за матер. IV Всеукр. наук.-практ. онлайн- конф. «Софія Русова – предтеча Нової української школи» (Україна, Рівки, 25-26 лютого 2021 р.), 134–136.

13. Матюшинець, Я. В. (2020а). Педагогічні ідеї Софії Русової про розвивальне середовище для дітей дошкільного та молодшого шкільного віку. *Педагогічна компаративістика і міжнародна освіта 2020: глобалізований простір інновацій: матер. IV Міжнар. наук.-практ. конф.*, 99–102.

14. Матюшинець, Я. В. (2020b). Педагогічні погляди Наталії Лубенець про значення розвивального середовища в підготовці дітей до навчання у школі. *Proceedings of the XIX International Scientific and Practical Conference Scientific bases of solving of the modern tasks* (pp. 276–279). (Germany, Frankfurt am Main, 01-01 June 2020).